

Det finlandssvenska inslaget i Svenska Akademiens ordlista

rådd -et s. finl.
rådd a -ade v. finl.
rådd a -an -or s. finl.
råddig -f -are adj. finl.

Som Martin Gellerstam påpekar i sin artikel om SAOL innehåller ordlistans elfte upplaga bl.a. betydligt fler finlandismer än de tidigare upplagorna. Charlotte von Herten har synat de ord som är markerade *finl.* och redogör här för sina iakttagelser.

”Nu har *råddig* blivit ett tillåtet ord för det finns med i elfte upplagan av Svenska Akademiens ordlista”, utbrast en journalist förtjust när han ringde upp språkvården i våras. Visst är det tillåtet att använda finlandismen *råddig*. Det är också tillåtet att använda alla de runda ord som nu för första gången finns med i SAOL. Konsten är bara att kunna använda rätt ord i rätt sammanhang. Det att ett ord finns i SAOL är ju ingen garanti för att det alltid är lämpligt.

Ibland kan däremot en finlandism faktiskt vara det enda adekvata. Här tänker jag t.ex. på ord som fått officiell status för att de förekommer i lagar och förordningar i Finland, ord av typen *skyddsväg* (övergångsställe), *personbeteckning* (personnummer) och *förskottsskatt* (preliminärskatt) — vilka alla saknas i SAOL. Men de finlandismer som hör det vardagliga samtalsspråket till har ofta högspråkliga motsvarigheter av mer neutral och allmänspråklig karaktär. *Råddig* är en typisk sådan vardagsfinlandism som används allmänt främst i södra Finland. Stilistiskt sett är den inte neutral i alla sammanhang och den har knappast

allmän spridning i Sverige även om den råkar vara en finlandism som gått på export tack vare skönlitteraturen.

Alla finlandismer är inte var mans egen-dom här i Finland som man skulle kunna tro; det finns många finlandismer, framför allt i form av exempel i texter rörande finlandssvenskan, som nästan ingen människa använder. T.o.m. den elfte upplagan av SAOL innehåller ord markerade *finl.* som är sällsynta också i Finland och som många finlandssvenskar inte förstår.

Nedan följer en lista på ord markerade *finl.* i SAOL 11. Av dem är över hälften nya i SAOL. Nya betyder här att orden för första gången finns med i SAOL eller att de nu upptas också i finlandssvensk betydelse med markeringen *finl.*

Ord markerade *finl.* i SAOL

Listan är inte fullständig. För ord som är finlandssvenska bara i en viss betydelse ges denna betydelse inom parentes. Flera av orden är också markerade *prov.* eller *åld.* i SAOL.

aktionär
 arkiater
 bergsråd
 bestyrksam
 bett (egg, blad, skär)
 blida
 bolagist (rumskamrat)
 chokladplatta
 deja

dimission (skolavslutning)
 disponent (vicevärd)
 forstlig
 forstmästare
 forstväsen
 gråning
 gräfte
 halare
 halsa (omfamna)

handelslag
 hemknutar
 hjälpskötare
 hopa (ro i den riktn. man sitter vänd)
 hud (underkänt)
 huda
 hölster (stenrös)
 hössel

hössla
illtyckt
ilskas
intrampning
kaka (tårta)
karaktärshus
ked
klotta
klottig
knopp (svårighet)
knutpatriot
komlig
konvent (elevkår)
krux (bock i kanten)
krympa (fira)
kunskapslitteratur
kvestor
lunta (fuska)
markera (räcka upp handen)
missbytt

målfärg
måsta
nackskarv
nivåkorsning
nivåövergång
orka (må)
paradtrappa
parterr (bakre teaterparkett)
pedell
penal
petroleum (fotogen)
porsliner (servis)
postlucka
prosteri
pumpnickel (tjock glaserad
pepparkaka)
raffineri
ren (redan)
remont (reparation)
rosk

rådd
rådda
råddig
rådstuvurätt
rådsturätt
sekret (hemlig)
skriftskola
skrinna
skruttig
stickelbär
stritta
tent
tobak (cigarett)
tupp (toalett)
tutt
tuttflaska
täckas (inte skämmas att)
åga
varje (i uttr. ett och varje)
överhalare

Många av de listade orden fanns redan i Hugo Bergroths Finlandssvenska (1917) och vissa av dem debuterar alltså nu, 70 år senare, i SAOL 11. Ett fåtal av finlandismerna lyckas leva upp till inledningen i SAOL: "Nya ord som speglar 70-talets och det begynnande 80-talets samhälle på områden som vetenskap, teknik, näringsliv, politik och kultur har införlivas med ordförrådet." Främst representeras finlandssvenskan i SAOL av ord med påfallande vardaglig prägel och det är i och för sig helt riktigt. Den genomsnittliga, vardagliga talande finlandssvenskan **har** ett stort inslag av vardagliga och dialektala ord. (För att inte tala om det finska inslaget!). Trots detta skulle jag gärna sett fler representanter för modern finlandssvenska i SAOL. Förutom alla de pittoreska ålderdomliga och dialektala orden finns det nämligen en hel del nybildningar specifika för Finland och också äldre s.k. offentliga finlandismer i finlandssvenskan. Dem kan man inte slå upp i Bergroths Finlandssvenska, men man möter dem i offentliga handlingar och tidningar.

Några av finlandismerna i SAOL är alltför särpräglade för att ingå med markeringen *finl.* En sådan är t.ex. *bolagist* (finns i Bergroth 1917 och i Stenmark 1983)

med betydelsen *rumskamrat*. Ordet lever säkert i en begränsad krets men för de flesta av dagens finlandssvenskar är betydelsen rumskamrat okänd. Ett annat är *gråning* med betydelsen 'gryning, skymning'. Det är dialektalt och tycks sakna fotfäste i högspråket. Det samma gäller *hölster* med betydelsen 'stenrös'.

Verbet *orka* har enligt SAOL betydelsen 'känna sig, må' i Finland. Den som läst sin Bergroth är bekant med den betydelsen men alla de jag tillfrågat om betydelsen hos uttrycket ansåg att frågan "Hur orkar du idag?" implicerar att man varit sjuk och trött.

Till sist vill jag kommentera verbet *huda* som i SAOL 11 har betydelsen 'underkänna, kugga'. Den aspekten på *huda* hade Bergroth också, lärarens aspekt. För den stora allmänheten torde *huda* ha betydelsen 'bli underkänd'.

Det var intressant och glädjande att märka att SAOL 11 innehåller ett så stort antal finlandismer. För många finlandssvenskar känns detta säkert som en bekräftelse på att den under året i finsk press starkt kritiserade finlandssvenskan trots allt är svenska.